

Attac!

En analys av diskurskampen mellan
nyhetsmedia och den sociala rörelsen Attac

Abstract

In today's society social movements are dependent on media as a channel to communicate their political message and their discourse. Media is an arena for discourses but at the same time, along with Attac, one of the actors who struggle to be part of the dominant discourse of the society. This struggle is uneven due to media and the relationship is to some extent hegemonic.

Attac Sweden was constituted in January 2001 and got an enormous amount of attention in media. But after the riots during the Göteborg European Council in June 2001, that Attac was partly blamed for, the attention in media has faded out. This paper shows that the images of Attac in media hasn't been favouring the movement, especially during and after the meeting in Gothenburg. This has changed Attac in different manners, for example did the number of members decrease from 6 000 to 2 000 during a short period of time. But the change has also entailed Attac's possibilities to influence the dominant discourse and the relationship between media and Attac matters therefore when it comes to the possibilities for Attac to achieve their political goals. The relationship also has some similarity with the relationship between Us and Them.

Five members of Attac have been interviewed to mediate the change in the movement, news articles have been quantitatively investigated, and the results have been interpreted through a critical theory.

Nyckelord: Social Movements, Attac, Media, Discourse, Us and Them

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställningar.....	1
1.2	Definitioner	2
1.3	Avgränsningar	2
1.4	Disposition	3
2	Metod	4
2.1	Intervjuer	4
2.2	Nyhetsartiklar	5
2.3	Diskurs och metod.....	6
3	Sociala rörelser och media	8
3.1	Political opportunity structures (PoS)	8
3.2	Mobiliseringsstrukturer	9
3.3	Collective Action Frames.....	10
3.3.1	Diagnostic Framing	10
3.3.2	Prognostic Framing	11
3.3.3	Motivational Framing.....	11
3.4	Medias arbetssätt	12
3.4.1	Relationen mellan media och sociala rörelser.....	12
3.4.2	Episodiska och tematiska nyheter	14
3.4.3	<i>Att</i> respektive <i>hur</i> sociala rörelser syns i media.....	15
4	Nyhetsbilder	17
4.1	Bilder av Attac i media.....	17
4.1.1	Antal artiklar	17
4.1.2	Tonläget i artiklarna	18
4.1.3	Artiklarnas ämnen	18
4.2	Attacs upplevda mediabild	22
4.2.1	Mediabilden före EU-toppmötet	22
4.2.2	Mediabilden under EU-toppmötet.....	23
4.2.3	Mediabilden efter EU-toppmötet	25
5	Attacs förändring	26

5.1	Förändring i relation till media.....	28
6	Vi och Dom	30
7	Sammanfattande slutsats	32
7.1	Vidare forskning.....	32
8	Referensförteckning.....	34
Bilaga 1.....	36
Bilaga 2.....	38

1 Inledning

I min b-uppsats undersökte jag likriktningen i nyhetsmedia och i min kandidat-uppsats analyserade jag artiklar om mordet på Fadime utifrån en typ av rasistisk diskurs. I den här magisteruppsatsen vill jag undersöka konsekvenserna av diskurser i nyhetsmedia.

Attac Sverige är en social rörelse som står för en radikal samhällskritik. Deras huvudkritik riktas mot nyliberalismen både lokalt och globalt, och de har i huvudsak fem kärnfrågor som de kämpar för: införandet av en global Tobinskatt, skuldavskrivning för tredje världen, avskaffandet av skatteparadiserna, ett upphörande med spekulerandet av pengarna i pensionssystem, och en rättvisare världshandel (www.attac.se, 2005-05-12). Det finns alltså en vilja hos Attac att grundläggande förändra delar av världen.

För att världen ska kunna förändras kräver det en mobilisering av väldigt många människor. Så som dagens mediala samhälle ser ut kräver det i sin tur för en social rörelse som Attac, inte bara att synas i media utan att göra det på ett sådant sätt att människor i allmänhet är beredda att ändra sina åsikter.

Attac Sverige bildades under i början av januari 2001 och fick en enorm uppmärksamhet i media. Uppmärksamheten fortsatte under hela våren och början på sommaren. Under samma period innehade Sverige ordförandeskapet i EU:s ministerråd som avslutades med ett toppmöte i Göteborg 13 – 16 juni. Under de dagarna var det många utomparlamentariska organisationer i Göteborg för att demonstrera sina alternativa åsikter. Det uppstod kravaller på Avenyn, vilket fick mycket uppmärksamhet i media där också Attac utmålades som en av de ansvariga grupperna. Även några kritiserade polisiära insatser ägde rum under mötesdagarna.

Min egen föreställning har varit att Attac försvann efter händelserna i Göteborg, att kritiken mot rörelsen på något sätt fick en avgörande betydelse för dem. Jag började undra hur media påverkar den här typen av grupper som har en alternativ syn på politiska lösningar, och hur det påverkar deras möjligheter att nå sina politiska mål.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur medias bilder av sociala rörelser, och hur relationen mellan dessa två aktörer, påverkar sociala rörelsers möjligheter att nå sina politiska mål.

Den specifika frågeställningen är hur mediabilderna av Attac under EU-toppmötet i Göteborg i juni 2001 har påverkat Attac som rörelse. Delfrågorna är följande:

- Hur har mediabilden av Attac sett ut sedan starten i början på 2001 fram till hösten 2004?
- Hur upplevde attacmedlemmar dessa mediabilder?
- Hur upplever attacmedlemmar att Attac har förändrats på grund av de mediabilderna?
- Är relationen mellan media och Attac en som mellan Vi och Dom?

1.2 Definitioner

Attac är en internationell organisation som Attac Sverige är en del av. Namnet är en fransk förkortning som på svenska blir ungefär *Föreningen för beskattning av valutatransaktioner för medborgarnas bästa* (www.attac.se, 2005-05-12). I fortsättningen kommer jag av utrymmesskäl att kalla den svenska delen av rörelsen för bara Attac.

I den här uppsatsen definierar jag begreppet media så som allmän nyhetsmedia. Med allmän nyhetsmedia menar jag den typ av nyheter som gemene man stöter på varje dag, så som Rapport, Aktuellt eller Nyheterna i TV, Ekonyheterna i Sveriges Radio, de vanligaste morgontidningarna Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Göteborgsposten och Sydsvenskan, och de vanligaste kvällstidningarna Expressen och Aftonbladet. Tanken med definitionen är att det handlar om nyheter och information som man inte själv aktivt behöver söka upp i alternativ media, så som vissa månadsmagasin eller alternativa nättidningar.

Med mediabilder avser jag den föreställning om en företeelse eller en aktör som nyheter ger läsaren. Jag använder ordet läsare i samma mening som Gamson et al gör (1992 s 374f): även om media innefattar både tv, radio och tidningar så tolkar man, eller läser, budskapet media förmedlar. Att läsa en nyhet är en aktiv process som alltså leder till olika tolkningar beroende på vilken diskurs man tillhör.

1.3 Avgränsningar

Attac bildades den 6 av januari 2001. I undersökningen av mediabilderna använder jag mig av en rapport som går igenom bilden av Attac i media från den 15 februari till den 15 juli. Alltså ingår inte mediabilderna från den 6 januari till den 14 februari i uppsatsen. Rapporten gör inte heller direkt skillnad på bilderna av Attac innan och under EU-toppmötet, även om en extra kodning är gjord under EU-toppmötet. Fokus kommer i kapitlet om den rapporten ligga på tidningsartiklar, detta på grund av det procentuellt stora antalet och på grund av att författarnas fokus på dem.

För att få en övergripande bild hur mycket plats Attac har haft i media efter EU-toppmötet har jag gått igenom artiklar i Dagens Nyheter och Aftonbladet. Jag har begränsat mig till två tidningar på grund av den stora arbetsbörda det skulle vara att undersöka fler.

En annan viktig avgränsning för uppsatsen är att jag koncentrerar mig på de mediabilder som förmedlas, och inte på hur läsarna uppfattar budskapet.

För att ta reda på attacmedlemmars upplevelse av mediabilderna har jag intervjuat fem medlemmar. Jag vill här påpeka att det är dessa medlemmars och inte Attacs offentliga syn på saken som tas upp i den här uppsatsen. Jag kommer i fortsättningen kalla de intervjuade attacmedlemmarna för IP, som i intervjuerson.

1.4 Disposition

Under metodkapitlet, kapitel två, går jag igenom hur jag har genomfört intervjuerna med Attacmedlemmarna och hur jag har gjort den delvis kvantitativa undersökningen av tidningsartiklar från den undersökta perioden. Där går jag också igenom hur jag har kopplat ihop resultaten av dessa undersökningar med teorin.

Kapitel tre, Sociala rörelser och media, börjar med en kort genomgång av hur man kan definiera sociala rörelser och hur Attac förhåller sig till det. Vidare i det kapitlet redovisar jag en teori om hur relationen mellan media och sociala rörelser kan se ut och hur Attac förhåller sig till den. I kapitel fyra, Nyhetsbilder, redovisar jag hur nyhetsbilderna av Attac har sett ut mellan den 15 februari 2001 och den 31 oktober 2004 och hur IP upplevde mediabilderna under samma period. Här försöker jag också koppla resultaten till teorin om medias och sociala rörelsers relation.

Kapitel fem heter Attacs förändring och går igenom hur IP upplever att Attac har förändrats på olika plan på grund av mediabilderna av rörelsen under den undersökta perioden. I kapitel sex föreslår jag att relationen mellan media och Attac har likheter med relationen mellan Vi och Dom efter det jag har kommit fram till tidigare i uppsatsen om maktrelationen mellan aktörerna.

Uppsatsen avslutas med en sammanfattande slutsats och förslag till vidare forskning i kapitel sju.

2 Metod

2.1 Intervjuer

För att mäta hur Attac har upplevt mediabilderna av dem, och hur de har förändrats av dem under undersökningsperioden har jag valt att intervjua fem attacmedlemmar.

Intervjuerna har varit av den kvalitativa sorten och tog ca en och en halv timme vardera. Jag träffade varje intervjuperson enskilt och intervjuerna spelades in på minidisc. Under transkriberingen valde jag att inte skriva ut intervjuerna ordagrant, för effektiviteten skull gjorde jag istället markeringar – spår – på discarna ungefär var femte minut och hänvisade till dem i transkriberingstexten. Discarna finns sparade och citaten i uppsatsen är ordagranna. Jag har också sparat en version av uppsatsen med hänvisningar till discarna och spåren.

När jag skulle få tag i attacmedlemmar att intervjua e-postade jag både den nationella avdelningen och flera olika lokalavdelningar. Det skulle visa sig inte vara helt lätt att få någon reaktion över huvudtaget, men efter att ett par svarat och dessutom hänvisat mig vidare lyckades jag boka tider med fem personer som var engagerade under Attacs första halvår och som fortfarande är det. Medlemmarna kommer från lite olika delar av landet, två är kvinnor, tre är män och de är i åldrarna 20-60. Jag har valt att låta dem vara anonyma i uppsatsen och kallar dem därför IP 1-IP 5. Alla fem tillhör den aktiva kärnan i Attac, både på nationell och på lokal nivå.

För att få ett begrepp om vem IP var har jag i början av mitt frågebatteri (bilaga 1) frågor om engagemanget i Attac. Detta har jag i huvudsak inte använt mig av i uppsatsen. Intervjuerna hade formen av ett samtal och jag har under intervjuerna ställt följdfrågor som inte redovisas i frågebatteriet, beroende på att de har varit olika från intervju till intervju. Innan varje intervju förklarade jag mitt syfte med uppsatsen och definierade vad jag menade med media.

Den här typen av intervjuer innehåller mycket information och jag har under arbetets gång insett att allt inte är relevant. Jag gjorde intervjuerna tidigt i uppsatsarbetet och har under tiden valt ut det jag anser ska vara med. Det finns också många bra formuleringar och analyser från IP som tyvärr inte har fått plats.

Under analysen av intervjuerna har jag valt att endast se till de ord de har yttrat och inte den icke-verbala kommunikation som också går att utläsa. Under intervjuerna har jag varit medveten om min påverkan på IP, särskilt att min osäker-

het kan ha påverkat min attityd. Jag upplever dock inte att de svar jag fick har påverkats av det på ett negativt sätt.

2.2 Nyhetsartiklar

Jag vill i den här uppsatsen ta reda på hur media har hanterat Attac under perioden januari 2001 till och med oktober 2004, dvs före, under och efter EU-toppmötet i Göteborg 2001. Jag har delat in undersökningen i två perioder: period ett sträcker sig mellan 15 februari till och med den 15 juli 2001, den andra perioden mellan den 16 juli 2001 till och med den 31 oktober 2004.

Till den första perioden har jag använt mig av Hellström och Åkerströms slutsatser i rapporten *Spegel – eller vrånbild. En granskning av medierna under Sveriges EU-ordförandeskap med fokus på EU-utvidgning och Attac*. Rapporten försöker ta reda på hur media hanterade Attac under den här perioden och frågar sig följaktligen om media gav vrång- eller spegelbilder av företeelsen. I undersökningen ingick tidningarna Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Aftonbladet, Expressen, Dagens Industri, Finanstidningen, Sydsvenska Dagbladet och Göteborgsposten. De etermedia som ingick var SVT Rapport kl 19.30, SVT Aktuellt kl 21.00, TV4 Nyheterna kl 22.00 och SR Ekot kl 12.30 och 17.45.

Metoden som valts i Hellström och Åkerströms rapport är en kvantitativ innehållsanalys, vilket är ”en metod för att studera kommunikation och meddelande i deras symboliska form” (Hellström och Åkerström 2001 s. 8).

Jag har valt ut de delar som är relevanta för den här uppsatsens frågeställningar: antalet artiklar, för att få veta hur mycket Attac har syns i media, tonläget i artiklarna (bilaga 2, tabell 1) för att få ett begrepp om hur Attac har syns, och artiklarnas ämnen (bilaga 2, tabell 2) för att se hur Attacs budskap har hanterats. Under kategorin Toppmöten under artiklarnas ämnen har författarna gjort en extra kodning (bilaga 2, tabell 3).

För att se motsvarande i den andra perioden har jag analyserat artiklar ur Dagens Nyheter och Aftonbladet. Dessa tidningar valde jag därför att de är en av Sveriges största morgon- respektive kvällstidning. Kodningsschemat jag använder mig av här är delvis det samma som ur Hellström och Åkerströms rapport, de kategorier som har använts är antal artiklar, tonläget i artiklarna och artiklarnas ämnen av samma anledningar som ovan. Metoden har till viss del varit kvantitativ.

Jag har räknat antalet artiklar som innehåller ordet Attac, bedömt tonläget i dem och räknat antalet i varje kategori (bilaga 2, tabell 4). Hellström och Åkerströms kriterium för en neutral ton är om flera aktörer fick komma till tals i artikel eller inte. I de flesta artiklar under den här perioden, med några undantag, nämns Attac endast i förbifarten, även om artiklarna berör Attacs kärnämnen. Eftersom så har varit fallet har tonen avgjorts av delvis andra kriterier. När Attac har nämnts i en bisats har det tolkats som neutralt, när artikeln har varit sakligt skriven och något uttalande inte har tagit ställning för eller emot Attac eller deras frågor har det också kodats som neutralt. Likadant gäller den positiva eller negativa tonen. Har uttalanden eller stämningen kring uttalandet varit för eller emot Attac har det

kodats som positivt respektive negativt. En djupare analys av texterna hade förmodligen gett andra resultat, men det har inte varit möjligt inom ramen för den här uppsatsen. Det har även ibland funnits svåra gränsfall, men eftersom de flesta artiklar har en neutral ton har de gränsfallen inte spelat någon större roll för helheten. Under uppsatsen gång har jag valt att inte fokusera på den positiva bilden, detta på grund av att den kategorin har varit förhållandevis liten.

Jag har också bedömt de ämnen artiklarna tar upp och räknat dem i varje kategori (bilaga 2, tabell 5). När det gäller kodning av artiklarnas ämnen visade det sig att användningen av Hellström och Åkerströms kategorier inte var helt gynnsam. Eftersom andra ämnen har varit aktuella i media har det så att säga fattats kategorier. Därför innehåller kategorin Ej relevant ämnen som är viktiga men som inte ryms inom de andra. Exempel på det är protester mot Irakkriget och terrorism. Men under kategorin finns också artiklar som verkligen är irrelevanta i sammanhanget, så som att politiken är tillbaka i rockmusiken, gräsrötterna på Internet, och särskrivningar. Hade ett nytt kodningsschema gjorts hade förmodligen andra kategorier framträtt.

Toppmöten var ett av de ämnen som förekom mest, därför har jag gjort en extra kodning som innehåller andra kategorier än vad motsvarande gjorde under den första perioden (bilaga 2, tabell 6). Anledningen till det är att det är intressant för uppsatsens frågeställning hur media behandlar Attac i samband med toppmöten.

2.3 Diskurs och metod

Diskurs definieras som den uppsättning värderingar som man tolkar verkligheten med och som ger mening åt det som man ser, hör och är med om (Winther Jørgensen och Phillips 2000 s. 15). Diskurser är en process som sker i sociala kontexter och där diskursen både formar och formas av denna kontext. Diskurser tar sig uttryck i språk på olika nivåer, verbala som icke-verbala (ibid s. 12).

I ett samhälle råder det en ständig kamp om vilken diskurs som ska ha tolkningsföreträde, vilken syn på verkligheten som ska vara den rådande och dominerande (ibid passim). För att behålla makten vill den eller de grupper som tillhör de dominerande diskurserna kontrollera, behärska och till och med ibland förinta olikstänkande grupper (Fiske 1994 s. 4). Den dominerande diskursen har lyckats med sin uppgift att vara just dominerande när dess syn på verkligheten uppfattas som det naturliga och den objektiva sanningen av gemene man i samhället (Hall 2003 s. 118). Att kämpa emot den dominerande diskursen ses som att bryta mot konventionen (Wodak 2001 s. 3).

I media råder en diskurs som är en del av den dominerande diskursen. Men eftersom media också är en arena för åsikter utkämpas en stor del av maktkampen om tolkningsföreträdet där (Fiske 1994 s. 6).

I den här uppsatsen försöker jag klarlägga kampen mellan medias och Attacs diskurser. Teorin jag använder mig av har en kritisk ansats vilket innebär att den inte är värderingsfri och att den söker efter maktrelationer mellan aktörerna media

och sociala rörelser. För att få syn på maktrelationen har jag använt mig av intervjuerna och tidningsartiklarna.

Efter att ha analyserat artiklarna har jag försökt se hur det resultatet kan peka på förhållandet mellan media och Attac enligt den teori om relationen mellan media och sociala rörelser som jag beskriver. Det innebär att jag har försökt tolka resultatet utifrån vad teorin föreslår. När det gäller IP:s upplevelser av mediabilderna har jag på samma sätt försökt tolka deras svar på mina frågor utifrån samma teori om relationen mellan media och sociala rörelser. Dessutom har jag under hela teoridelen försökt att utifrån intervjuerna se hur Attac förhåller sig till både teorin om sociala rörelser och om dess relation till media. Det innebär att jag under hela uppsatsen försöker analysera relationen mellan aktörerna.

I kapitel 6 har jag försökt att koppla ihop det jag har kommit fram till om medias och Attacs relation med begreppet Vi och Dom.

3 Sociala rörelser och media

Sociala rörelser kan definieras som politiska grupper som kämpar för att komma till rätta med sociala och samhälleliga orättvisor i ett samhälle (McAdam et al 2001 s. 4, Tilly 2002 s. 88). De sociala rörelser som har uppstått efter andra världskriget kallas för *nya* sociala rörelser och till dessa räknas bland andra freds-, miljö-, solidaritets- och kvinnorörelserna (Thörn 1997 s. 101, 2000 s. 192).

Sedan 1980-talet har fler och fler forskare börjat intressera sig för dynamiken i de nya sociala rörelserna och koncentrerar sig på tre delområden: political opportunity structures (PoS), mobiliseringsstrukturer och collective action frames.

3.1 Political opportunity structures (PoS)

För att det ska vara möjligt för sociala rörelser att utöva inflytande i ett samhälle krävs det en öppenhet på olika nivåer i det samhället.

En viktig instans som måste vara öppen för påverkan är den politiska strukturen. McAdam (1996 s. 23) använder sig av Eisinger när han definierar PoS som "...the degree to which groups are likely to be able to gain access to power and to manipulate the political system". Hur öppet eller stängt det institutionella politiska systemet är för påverkan, hur den informella maktstrukturen inom systemet ser ut, och om staten har kapacitet och/eller benägenhet att ge repressalier mot oliktänkande, är viktiga faktorer för hur sociala rörelser kan växa fram och utöva inflytande i ett samhälle (ibid s. 26f).

Gamson och Meyer (1996 s. 277) menar att vissa delar i ett politiskt system visserligen är tämligen statiska och sällan förändras, men att sammansättningen inom ett sådant system ständigt omskapas. Regeringar skiftas, politiska allianser förändras, konflikter uppstår och den offentliga diskursen växlar. Det är i dessa förändringar sociala rörelser kan skaffa sig en position och det kan till och med vara så att sociala rörelser själva kan skapa dessa förändringar genom olika påtryckningar och manifestationer.

Det kulturella klimatet i ett samhälle är också en viktig faktor för sociala rörelserns möjlighet att påverka (ibid s. 279). Exempel på kulturella klimat är 1950-talets "privatisering och konservatism" och 1960-talets "reformistiska och kulturrevolutionistiska stämning". Om den sociala rörelsens budskap i någon mening stämmer överens med detta klimat är sannolikheten större att den får genomslagskraft än om budskapet skiljer sig för mycket från den.

Detta kulturella klimat kan ses som en del av den rådande dominerande diskursen i ett samhälle. Man skulle kunna tro att en social rörelses uppkomst och framgång handlar om timing, att sätta upp fingret i luften och känna åt vilket håll

vinden blåser. Men eftersom diskurser fungerar dialektalt, de både formar och formas av den sociala kontexten, är det nog snarare så att sociala rörelser växer fram i relation till en rådande diskurs och på så sätt även påverkar den.

För Attac verkar det vara så att det fanns en öppning i den dominerande diskursen och att rörelsen tog tillfället i akt, även om det inte hade skett någon märkbar förändring inom det politiska systemet. Attac växte fram i Sverige under början av 2000-talet och IP 1 beskriver det som att det fanns ett väldigt sug efter alternativ till den rådande synen på den politiska verkligheten:

”... jag kände ett sug efter nittiotalet liksom, allt marknadstal och IT-bubbla och börstjafts varenda jävla dag, efter nånting annat. Och det suget fanns nog på många många håll i samhället. Finns nog egentligen idag också. Sen så hade jag, och det tror jag många andra hade, ett sug efter nånting annat än partier liksom att engagera sig i. Så liksom det fanns ett faktiskt sug som var enormt alltså liksom under hösten [2000] och inför att vi startade. Alltså, det var ett otroligt tryck ifrån allmänhet och telefonsamtal och folk som var nyfikna på och ville gå med. Och när vi körde igång i början på januari här i ABF-huset, det... folk trillade ju ut genom fönstret nästan liksom, det var verkligen tjuvtjock alltså. Så det fanns ju ett extremt intresse för en ny politisk rörelse... [...] Och Attac under senhösten [2000] som nytt fenomen spelade då rollen som ja den här uppstickaren, fräscha grejen, liksom. Och det funkade medialt...”(IP 1).

Något som har blivit viktigare och viktigare för sociala rörelser är möjligheten att påverka dagens samhälle är medias öppenhet (Gamson och Meyer 1996 s. 287). Media har kommit att bli en kanal som sociala rörelser är beroende av för att nå ut till den breda massan och inte bara till redan intresserade. Relationen mellan sociala rörelser och media utvecklas längre fram.

3.2 Mobiliseringsstrukturer

För de nya sociala rörelserna har nätverken kommit att få en stor betydelse för mobilisering (McAdam et al 1996 s. 15). Thörn (2000 s. 213f) definierar nätverk som ”informella kontaktnät mellan individer, grupper och organisationer [som] byggs upp och aktiveras vid olika former av mobiliseringar”, och som uppstår när det finns ett gemensamt politiskt mål att arbeta mot. Han menar att nätverken kan ses som en kritik mot etablissemangen eftersom dess organisation är platt och utan krav på lojalitet mot rörelsen. Dessutom anses nätverken vara flexibla och kan därför agera snabbt när en fråga blir aktuell.

Attac lever upp till den här bilden av nya sociala rörelser. Organisationen är platt, man har ingen styrelse eller ordförande på nationell nivå utan en Gemensam Arbetsgrupp (GA) som är sammankallande och ansvarig för det administrativa. Lokalt finns ett antal grupper som i mångt och mycket sköter sig själva. På Attacs webbplats finns en sida med de nätverk de samarbetar med, och flera av IP beskriver det som att frågorna är viktigare än lojaliteten mot rörelsen. Det händer att man byter organisation under en tid då en specifik fråga – som befinner sig utanför Attacs ramar – är aktuell.

”... de som är politiskt engagerade i Attac är också... vanligtvis ska jag säga, ofta engagerade i andra politiska föreningar också. Det är väldigt vanligt att man kommer från olika... jag själv är aktiv i andra organisationer också [...] ... det är i princip standard, jag vet två som inte är det. Annars har man engagemang på hundra ställen. Och Attac är nån slags kil för vissa typer av frågor, så när det dyker upp något om de frågorna så kommer folk till oss.”(IP 5).

När det gäller nätverkens relation till media påpekar flera av IP att det har varit svårt för journalister att hantera rörelsens lösa organisation. Attac har som sagt aldrig haft någon ordförande eller talesperson vilket ställde till det under Attacs första halvår när media ville komma i kontakt med rörelsen. Dels var det svårt för medieovana medlemmar att hantera det faktum att de uttalade sig i media och konsekvenserna av det, dels blev de mest kända medlemmarna utsedda av media till talespersoner. Det var inte helt enkelt för alla, IP 3 kommenterar det så här:

”...det var ju ingen som var talesman för oss, de visste ju inte vem de skulle prata med... och det liksom sket vi i. Ingen hade rätt att uttala sig, alla var lika [...] för mig var det lite jobbigt, jag tyckte vi skulle ha en ordförande, nån som pressen kunde vända sig till. [...] Nu blev det väldigt så att de ringde till den som var mest känd... [...] Alla som gjorde nåt spektakulärt [fick utrymme].” (IP 3).

3.3 Collective Action Frames

De nya sociala rörelserna ses inte som ordinära föreningar där man samlas kring ett intresse, utan som organisationer där medlemmarna är aktiva i en process som skapar ett gemensamt sätt att se på verkligheten. Den verklighetens ramar kallas för collective action frames. Bedford och Snow (2000 s. 615ff) menar att synen på verkligheten i sociala rörelser byggs upp genom diagnostic, prognostic och motivational framing.

3.3.1 Diagnostic Framing

En social rörelse behöver definiera det eller de problem de tycker sig se utifrån sin bild av verkligheten. Gamson (1992 s. 31) anser att det alltid finns en aspekt av orättvisa med i sociala rörelser analys av en problemställning och att den upplevda orättvisan är en av de starkaste drivkrafterna när det gäller engagemanget och agerandet inom rörelserna. Till det hör ett tydligt utpekande av vem eller vilka som är ansvariga för dessa missförhållanden, så att man vet vem man ska kämpa med eller mot.

Det man i Attac har identifierat som problemet i samhället är den nyliberala ordning de tycker sig se både nationellt och globalt. För att få syn på vad Attac kritiserar kan man se på deras fem huvudfrågor: införandet av en global Tobinskatt, skuldavskrivning för tredje världen, avskaffandet av skatteparadis, ett upphö-

rande med spekulerandet av pengarna i pensionssystem, och en rättvisare världshandel (www.attac.se, 2005-05-12).

3.3.2 Prognostic Framing

Genom prognostic framing formulerar den sociala rörelsen en lösning på den orättvisa man tycker sig se. Man formulerar också en strategi för att komma till rätta med missförhållandet. Här kan rörelsen möta motstånd genom krafter som är angelägna om att orättvisan *inte* blir löst.

Enligt IP 2 serverar inte Attac en absolut lösning på det problem de har definierat, utan Attac anser sig presentera alternativa lösningar.

”...vi har egentligen ingen ideologi [...] Vi ställer ju mycket frågor liksom, och säger ”det här är ett problem på det här och det här området” men kommer inte med några klockrena konkreta... vi har ju några frågor, så här, ’det här är ett sätt att lösa det här på, men det är inte allt’. [...] ’Kom gärna med ett motförslag och utveckla den här tanken’, liksom, det är mer den diskussionen och den diskussionen finns inte i... det känns som om att nyhetsjournalistiken [...] är ganska fyrkantig och ganska svartvit. Jag tror att man underskattar folk lite grann när man gör det så.” (IP 2).

Citatet pekar också på en besvikelse gentemot att media inte kunde hantera Attacs frågor. Utifrån det skulle man kunna se media som en del i ett motstånd mot Attac och deras budskap.

3.3.3 Motivational Framing

För att engagemanget ska hålla i sig behöver en social rörelse motivera sig och uppmana till handling mot de orättvisor den har identifierat. En känsla av att situationen är allvarlig, att det går att komma till rätta med missförhållandet, att den sociala rörelsens agerande gör skillnad, är viktig för uthålligheten (Bedford och Snow 2000 s. 617f, Gamson 1992 s. 7, Thörn 1997 s. 101-102, Thörn 2000 s. 191). Om man som rörelse ser sig själv som en påverkande kraft i samhället förstärker det känslan av att man kan göra skillnad, att den diskurs som dominerar i samhället inte är den enda sanningen.

Attacs har tagit sig parollen *En annan värld är möjlig*. Ett sådant slagord sänder tydliga signaler – både till medlemmarna och till omvärlden – att Attac kan vara med och förändra, att de tillsammans har makt att påverka och komma tillrätta med de nyliberala orättvisor de har identifierat. De fem intervjupersonerna har alla varit med i Attac sedan 2001 och deras engagemang har inte sinat även om det har förändrats. På frågan om varför svarar IP 2 så här:

” [man] kan inte bara lämna Attac när det är tråkigt, så är det ju liksom. Det är klart att man blir attachtrött, om man bara ska prata... organisationstrött. [...] Man har ju vart med och byggt upp nåt, då känner man väl ansvar för och det och då vill man inte bara lämna... [...] det är väldigt svårt att lämna nånting när man vet att man behövs.” (IP 2).

3.4 Medias arbetssätt

Vad som blir en nyhet och hur den nyheten vinklas bestäms till stor del av den kultur och den struktur som journalister och deras redaktörer jobbar under (Smith et al 2001 s. 1402). Konkurrenten om den begränsade nyhetsplatsen är hård och nyheter är en producerad vara som de senaste decennierna tenderat att bli sensationsartad. Korta och grunda nyheter premieras framför längre och kontextuella (Gamson et al 1992 s. 375f, Gamson och Meyer 1996 s. 288). Den så kallade *medielogiken* är med och styr vad som blir en nyhet och hur den presenteras (Hellström och Åkerström 2001 s. 79). Den innebär att mallen för en nyhet är relativt fast, vad som kommer att bli en nyhet är tämligen förutsägbart och att många nyheter finns till synes redan innan de har inträffat. Dessutom breder *public journalism* ut sig; media utgår mer och mer från vad läsarna vill ha och misslyckas med uppdraget att granska samhället och informera om viktiga skeenden som är av betydelse för demokratin (ibid s. 80).

Som sagt premieras korta och grunda nyheter framför fördjupade sådana. Flera amerikanska forskare menar att det delvis kan förklaras av kommersialiseringen, privatiseringen och ägarkoncentrationen som media länge har gått emot, och att det innebär att media måste anpassa sig till en vinstdrivande värld där t ex ett visst antal tidningar måste säljas för att vinster ska säkras, eller att kapitalstarka annonsörer vägrar att förknippas med nyheter som ifrågasätter dem och att medieföretaget då väljer att inte publicera nyheterna (Smith et al 2001 s. 1403, Gamson och Meyer 1996 s. 287). Denna tes kan upplevas som konspiratorisk ur ett svenskt perspektiv; Hellström och Åkerström (2001 s. 80) lägger snarare ansvaret för hur nyhetsvärderingen – medielogiken och public journalism – fungerar på den enskilde journalisten, på redaktionen och vad den har för riktlinjer när det gäller vad och hur något ska rapporteras, och på etiska och juridiska regler. Men även om svenska medier till viss del fungerar annorlunda än amerikanska kan det också upplevas som naivt att inte tro att vinstdrivande faktorer styr även i Sverige.

3.4.1 Relationen mellan media och sociala rörelser

De tre sammanlänkande processerna diagnostic, prognostic och motivational framing är inget enkelt eller statiskt förlopp. Det är en kamp som ständigt pågår, både inom den sociala rörelsen och i relation till utomstående aktörer (Bedford och Snow 2000 passim, McAdam et al 2001 passim, Gamson 1992 passim, Gamson och Meyer 1996 passim).

Media är en av de utomstående aktörerna, en aktör som spelar dubbla roller i den här kampen (Thörn 2000 s. 211f, Gamson och Meyer 1996 s. 287, Gamson och Wolfsfeld 1993 s. 118f). För det första är media en *arena* för olika aktörer

som försöker att få ut sitt budskap och konkurrera om att få påverka den dominerande diskursen. Redaktörerna fungerar här som grindvakter genom att bestämma vem av dessa aktörer som ska få komma fram och bestämmer därmed delvis vilken diskurs som får komma till tals.

För det andra – och samtidigt – är journalisterna de som *konstruerar en mening* åt det som publiceras, dvs de bestämmer vilken vinkel en artikel ska få, och skapar således föreställningar som befrämjar vissa diskurser. Detta är ett strukturellt problem och inte upp till den enskilde journalisten själv, dels därför att journalister arbetar i en stark yrkeskultur där detta existerar, dels lever de ett liv utanför media, i ett samhälle med en dominerande diskurs som också påverkar dem som personer.

De nya sociala rörelserna har växt fram parallellt med det moderna medias utveckling sedan andra världskrigets slut, vilket innebär att mediarummet har fått en ny typ av offentlighet. Det nya mediala rummet, och framför allt televisionens genombrott med dess visualisering av företeelser, har tvingat fram ett estetiserande av politiken (Thörn 2000 s. 211).

Detta visualiserande och estetiserande har påverkat de sociala rörelserna och gett att symboliska handlingar har blivit grundläggande för sociala rörelserns arbete (ibid). En av de få chanser de sociala rörelserna har för att få medias uppmärksamhet är att göra något som väcker medias intresse och som genererar ”bra bilder” och ”bra nyheter” (Smith et al 2001 s. 1401f). Demonstrationer, olika synliga protester som gatuteater, skuldfotboll och andra ”happenings” blir viktiga instrument för sociala rörelser för att locka media till sig.

Eftersom mediadiskursen är en av de dominerande i samhället kan media känna sig hotad om den blir ifrågasatt. Media kan då kämpa för sin position genom att inte rapportera om en social rörelses symboliska handling, eller genom att rapportera om den på ett sätt som inte gynnar den rörelsen (Smith et al 2001 s. 1400f, Gamson 1992 s. 32f). Det kan innebära en snedvridning i nyhetsvärderingen så till vida att media väljer att bara rapportera om de symboliska handlingar som tangerar ämnen som redan är aktuella för tillfället. Det kan också innebära att de bara rapporterar om extrema händelser i samband med sociala rörelser – så som interna konflikter, bråk och kravaller – eller väljer förmedla rörelsernas budskap otydligt genom att tolka t ex en demonstration på ett annat sätt än vad rörelsen hade tänkt. På så sätt kan media kontrollera de sociala rörelsernas budskap och föra uppmärksamheten bort från den kritik och det ifrågasättande dessa rörelser vill framföra (ibid).

Det här sättet att hindra sociala rörelser att komma fram med sin syn på verkligheten kallar Gitlin (1980 s. 10, 253) för hegemoni. Han använder sig av Gramscis grundtanke när han definierar begreppet: de som styr de dominerande institutionerna – där media ingår – säkrar sin makt genom att på olika vis tolka situationer åt dem de har makt över. På så sätt kan de styra vad som tänks i ett samhälle.

En del i det hegemoniska sättet att styra handlar om att de dominerandes tolkning av företeelser i samhället blir det naturliga tolkandet även för de underordnade. Maktens sätt att se på saker och ting blir något av ett ”sunt förnuft”, något som människor införlivar i sin vardag och i sina vardagliga handlingar. Medias diskurs är relativt stabil och vissa områden är i tämligen svåra att ifrågasätta. Andra om-

råden är mer utsatta för kritik och ett av sociala rörelsers politiska mål är att föra över frågor från den ”naturliga listan” till den där frågor är ifrågasatta (Gamson och Wolfsfeld 1993 s. 119). Men i en hegemonisk relation blir det alltså väldigt svårt för sociala rörelser att utmana och ifrågasätta medias agenda och ”naturliga lista”. Attac är inget undantag här, t ex försöker de ofta få in debattartiklar som tar upp deras syn på verkligheten, men enligt IP 1 är det ”ytterst sällan som det accepteras”.

När relationen mellan media och sociala rörelser blir hegemonisk är det ingenting som media gör medvetet. Det är inbyggt i det sätt som media arbetar. Men konsekvensen blir att en bild av världen föredras systematiskt framför andra bilder vilket minskar utbudet av alternativa världsbilder (Gitlin 1980 s. 257).

IP 4 tycker att det är för konspiratoriskt att tro att media skulle hotas av Attac, vilket både IP 3 och IP 5 delvis håller med om. Men IP 3, liksom IP 1, menar dessutom att det handlar hegemoni, om makt över det etablerade tänkandet och Attacs kritik mot det. Men som Gitlin tror de att upplevelsen av Attac som ett hot ligger på ett omedvetet plan, att rapporteringen om Attac såg ut som den gjorde under t ex EU-toppmötet i Göteborg på grund av det arbetssätt media har. Det handlade om stress från journalisters sida, om deadlines, om arbetskultur och att media inte tog sitt ansvar.

3.4.2 Episodiska och tematiska nyheter

Sättet på hur media hanterar sociala rörelsers budskap och den nya typen av offentlighet kan kopplas ihop med Iyengar's kategorier av *episodiska* och *tematiska* nyheter.

Iyengar beskriver *episodiska* nyheter som händelseorienterade, nyheter som fokuserar på enskilda fall (Iyengar 1991 s. 14). Han exemplifierar med nyheter om en hemlös, en tonåring som tar droger, ett flygplan som bombas eller ett mordförsök. *Tematiska* nyheter sätter in händelser i ett sammanhang, är djupare och kan ge en bakgrund och en förklaring till varför vissa förhållanden är som de är (ibid). Den mest väsentliga skillnaden mellan dessa nyheter är att episodiska skildrar konkreta händelser som en illustration till en problemställning, medan tematiska nyheter ger en mer kollektiv och generell förklaring till problemställningen. Episodiska nyheter tenderar att ge individer ansvaret för missförhållanden, medan tematiska ger mer samhälleliga och strukturella förklaringar.

Det är få nyheter som är renodlat episodiska eller tematiska, men en typ dominerar alltid och det verkar som om media är mer intresserad av att producera episodiska nyheter, i alla fall när det gäller sociala rörelser och dess aktioner mot orättvisa (Smith et al 2001 s. 1403f). Detta missgynnar de sociala rörelserna, eftersom de är intresserade av att få ut sitt budskap. Men enligt Smith et al (ibid) fortsätter sociala rörelser att generera episodiska nyheter, genom att t ex demonstrera, med en förhoppning om att media någonstans ändå ska intressera sig för det underliggande budskapet. Det visar sig dock ofta att rörelserna har fel.

3.4.3 Att respektive *hur* sociala rörelser syns i media

Media, så som den definieras i den är uppsatsen, har en central roll i samhället när det gäller opinionsbildningen (Hellström och Åkerström 2001 s. 79). Den "anses vara den huvudsakliga och *huvudsakligt gemensamma* källan för information för majoriteten av samhällsmedborgarna..." (ibid). Därför är sociala rörelser, inklusive Attac, beroende av media för att nå ut med sitt budskap till en bredare allmänhet. Kunskaper och erfarenheter hämtas i mångt och mycket ifrån media och även om läsare av media idag ses som aktiva och tolkande så kan man inte tolka något som inte får plats i media (ibid s. 80).

Enligt Smith et al (2001 s. 1399ff) betyder *att* synas i media för den sociala rörelsen att man är en aktör att räkna med. Får man en plats i nyhetsflödet kan det innebära att den sociala rörelsens politiska motståndare lyssnar till vad den har att säga (Gamson och Wolfsfeld 1993 s. 116, s. 121, Gamson och Meyer 1996 s. 287).

När det gäller *hur* man framställs visar sig ojämlikheten mellan de båda aktörerna sociala rörelser och media tydligt. Den sociala rörelsen har som sagt inte automatiskt tillträde till media och måste därför spela efter medias regler. Som vi har sett handlar de reglerna om att genom symboliska handlingar generera grunda nyheter, ibland på bekostnad av budskapet (Gamson och Wolfsfeld 1993 s. 117, 121). Det går att likna vid två personer som talar olika språk, där den ene (de sociala rörelserna) måste lära sig den andres (medias) språk, men där också något väsentligt går förlorat i översättningen (ibid s. 119, 120). De två holländska forskarna van Zoonen och van Dijk har kommit fram till liknande slutsatser (Klander-mans och Goslinga 1996 s. 319f). Författarna sammanfattar det som att "massmedia släpper inte igenom information utan att förändra den. [...] När de gör det skapar de en förändrad verklighet som skiljer sig från verkligheten så som sociala rörelser definierar den" (ibid s. 320, min övers.).

Varken IP 1 eller IP 4 tycker att det finns något egenvärde i *att* synas i media, det är viktigare att Attac framställs på ett positivt sätt. IP 3 tycker det är viktigt *att* synas för att existera som social rörelse, men också att det är viktigt *hur* Attac framställs för att vara med och påverka diskursen.

IP 5 menar att det är lika viktigt för Attac *att* synas som *hur* de syns. Även om det som skrivs om Attac inte är till deras fördel stannar ändå namnet och rörelsen kvar i människors medvetande. Nästa gång de stöter på namnet Attac känner man igen rörelsen.

"... men här är nån som har dykt upp i den politiska diskussionen innan och som man känner igen och sen möter dom det, och då blir det ju mer... ett annat möte, va. Då blir det större chans att man kan appellera och intressera dom människorna." (IP 5).

IP 2 håller med om att det är lika viktigt *att* Attac syns över huvud taget som *hur* Attac syns.

"... bara en sån sak som att när vi inte syns i media så sjunker medlemsantalet, då får vi mindre pengar och kan inte göra allt det där som vi vill göra, det är en sån sak.

När vi inte får uppmärksamhet så känns det motigt att jobba. Hellre att man får negativ uppmärksamhet så man får någon slags respons på det man gör, annars känns det som att man jobbar i något slags vakuum. [...] Så om vi har fått mycket uppmärksamhet så är det lättare att ställa krav gentemot politiker och bli lyssnade på. [...] vi blir en maktfaktor om vi får mycket uppmärksamhet, så måste dom på något vis förhålla sig till oss. De kan säga 'vi håller inte med er' men de kan inte ignorera oss" (IP 2).

Relationen mellan de båda aktörerna är alltså ojämn. De sociala rörelserna är beroende av media därför att det är en kanal till en bredare allmänhet och en högre mobilisering. Media kan behöva sociala rörelser för att få nyheter, men är inte beroende av dem i samma grad (Gamson och Wolfsfeld 1993 passim, Smith et al 2001 passim, Klandermans och Goslinga 1996 s. 319). Gamson och Wolfsfeld (1993 s. 117) beskriver det här som två maktbegrepp: *värde* (value) och *behov* (need). För media finns det ett *värde* i att kunna göra nyheter på sociala rörelsernas agerande. För sociala rörelser finns det ett *behov* av att använda media som en kanal för sitt budskap, därför "att produktionen av – och kontrollen över – kunskap, information och symboler idag på ett helt annat sätt än tidigare utgör en källa för samhällselig makt" (Thörn 2000 s. 220).

Alla fem IP anser att de är beroende av media som en kanal för att nå ut till fler med sitt budskap. Det hänger ihop med att synas för att få finnas i människors medvetande och IP 1 och IP 3 menar att det har att göra med att påverka tanke-mönster och diskurser.

"... alla som vill förändra tankemönster måste ju finnas i det som människor dagligen läser och ser, för att påverka opinionen." (IP 3).

Enligt Thörn (2000 s. 212) har sociala rörelser utvecklat två mediastrategier, för att svara på den ojämna relationen. Den ena går ut på att den sociala rörelsen accepterar att media fungerar som den gör och istället ägnar sig åt uppseendeväckande aktioner för att mätta medias sensationslystnad. Samtidigt försöker man skapa goda och förtroendefulla relationer till enskilda journalister.

Den andra strategin går ut på att rörelsen producerar egen media, som en protest mot de etablerade mediernas sätt att producera nyheter, deras sätt att se sig själva som neutrala, och deras resursstarka ägare.

De fem IP hävdar att Attac aldrig har haft någon mediastrategi att tala om. IP 3 tycker att det är ett misslyckande och menar att man skulle ha vårdat den bild som fanns innan EU-toppmötet i Göteborg och att man skulle ha utarbetat en strategi där vissa medlemmar byggde upp förtroendefulla relationer med vissa journalister och tidningar. Vidare tycker IP att man borde ha haft en ordförande eller talesman, så att man var lättare att få tag på.

IP 2 anser att Attac från början anpassade sig efter att vi lever i en medial värld, att de var tvungna att göra saker som är utåtriktade och visuellt snygga. Mediakontakten har alltså präglat hur Attac jobbar för att försöka nå ut till en bredare allmänhet.

När det gäller den andra strategin, att producera egen media, har det för Attacs del begränsats till en webbplats.

4 Nyhetsbilder

4.1 Bilder av Attac i media

4.1.1 Antal artiklar

Antalet artiklar är intressant i den här uppsatsen för att ta reda på om Attac över huvud taget syntes i media, eftersom Attac blir en politisk röst att räkna med om de förekommer i media. Dessutom finns det anledning att tro att rörelsen fastnar i människors medvetande om namnet Attac ofta nämns.

Under den första undersökningsperioden förekom det 512 artiklar i tidningarna (bilaga 2, tabell 1), i etermedia 20 inslag (Hellström och Åkerström 2001 s. 88). Det faktum att Attac har syntes i media i princip varje dag under den här perioden (Hellström och Åkerström 2001 s. 88) visar att de har varit en stor del av mediemedvetandet under våren 2001 och att därmed sannolikt i en stor del av läsarnas medvetande. Det syntes framför allt på medlemsantalet i Attac deras första halvår, enligt IP 1 fick rörelsen 5 000 medlemmar under en väldigt kort tid.

Under den andra perioden har utrymmet i media krympt rejält för Attac. I Dagens Nyheter förekommer det 169 artiklar, i Aftonbladet 85 artiklar (bilaga 2, tabell 4). Motsvarande i den första perioden var 127 respektive 46 artiklar (Hellström och Åkerström 2001 s. 88). Att rörelsen har fått en mindre plats i nyhetsflödet skulle kunna innebära att de har förlorat en del av sin påverkan på den allmänna diskursen, att deras auktoritet som politiskt alternativ har minskat. Enligt IP 2 och IP 3 har konsekvenserna framför allt blivit att passiva medlemmar inte har förnyat sitt medlemskap. Det betyder mindre pengar till verksamheten som i sin tur leder till ett snävare handlingsutrymme för rörelsen. Attac blir en marginell social rörelse som just därför inte heller får plats i nyhetsflödet.

Media har uppenbart haft ett värde av att kunna fylla spaltmetrar med nyheter om Attac, framför allt under våren och sommaren 2001. Attacs behov av att nå människor med sitt budskap verkade på något plan uppfyllas under denna tid, då tillströmningen av medlemmar var stor. Men under den andra perioden verkar det behovet ha lämnat mer att önska, eftersom medlemsantalet sjönk. Och för läsare går det inte att ta ställning till något som inte syns i deras dagliga mediakontakt.

4.1.2 Tonläget i artiklarna

Tonläget i artiklarna är det som skulle kunna visa *hur* Attac har synts under perioden. Under den första perioden visar det sig att 17 procent av artiklarna har ett negativt tonläge och 65 procent ett neutralt tonläge (bilaga 2, tabell 1). Med neutrala artiklar menar Hellström och Åkerström (2001 s. 99) att ”aktören [journalisten, min anm.] åtminstone givit visst utrymme för olika parter argument eller beskrivning av sakförhållanden och händelser” och att ”aktören inte använt den ena partens vokabulär”. Men det behöver inte innebära att bilden är opartisk. Som vi har sett är det den enskilde journalisten som konstruerar en mening åt det som publiceras och således befrämjar vissa diskurser. Att flera parter har fått plats innebär inte att den bild som förmedlas gynnar båda. Som helhet anser inte heller Hellström och Åkerström (2001 s. 152f) att bilden av Attac var neutral eller objektiv, utan mer något av en vrågbild. Oftast är det andra som förklarar vad Attac står för, Attac får sällan själva komma till tals och i stället för att ha initiativet får de hela tiden svara på angrepp från kritiker (2001 s. 107). Det visar på en snedvridning i rapporteringen, att media har valt att tolka Attac och deras budskap annorlunda än vad Attac själva gör. Om Attacs budskap inte kommer fram som de har tänkt sig är det väldigt svårt för dem att utmana den dominerande diskurs som media är en del av, vilket verkar vara fallet här. Relationen är i den meningen hegemonisk, när media tar makten över diskursen och inte ger läsaren en chans att ta del av alternativa bilder av verkligheten.

Under den andra perioden hade 10 procent av Dagens Nyheters artiklar en negativ ton och 78 procent en neutral ton (bilaga 2, tabell 4). I Aftonbladet hade 13 procent en negativ ton och 48 procent en neutral ton (ibid). I de flesta artiklar under den här perioden, med några undantag, nämns Attac endast i förbifarten, även om artiklarna berör Attacs kärnämnen. Attac får väldigt sällan själva komma till tals och berätta vilka de är och vad de vill, vilket gör det svårt även här för Attac att utmana den rådande diskursen. En skillnad från den första perioden är att ingen annan gör det heller, utan bilden är mer intetsägande. Samtidigt uppfattas de som en etablerad rörelse i den meningen att media inte förklarar vilka de är varje gång de nämns. Det förutsätts att läsarna minns vilka Attac var.

4.1.3 Artiklarnas ämnen

För att få veta i vilket sammanhang Attac har nämnts, om Attacs kärnfrågor har tagits upp eller inte, redovisas här vilka ämnen artiklarna handlade om där Attac förekom. Under första perioden var Kapital (Tobinskatten), Flera av ämnena och Toppmöten de vanligaste ämnena (bilaga 2, tabell 2).

Tobinskatten

Under kodningen Kapital ingår artiklar om Tobinskatten. Det är en av Attacs huvudfrågor och är namngiven efter den person som har utarbetat teorin, James Tobin, en amerikansk nationalekonom och Nobelpristagare i ekonomi 1981 (Hellström och Åkerström 2001 s. 100). 17 procent av de artiklar som har publicerats i

samband med Attac innehåller ämnet Tobinskatten (bilaga 2, tabell 2). 16 procent var negativt hållna, 67 procent hade en neutral journalistisk ton och Attac själva fick komma till tals i ungefär 8 procent av materialet (Hellström och Åkerström 2001 s. 100). En del artiklar – författarna anger inte hur många – kritiserar Attac och Tobinskatten på retoriska och osakliga grunder, och många artiklar påstår att Attac har en dold agenda.

Den 22 februari 2001 skriver fyra nationalekonomer i Aftonbladet:

...det är ingen slump att Attacs främsta stödtrupper i Sverige återfinns bland gamla kommunister och att Nationella fronten ger dem sitt stöd i Frankrike. Bakom Attacs budskap sluter alla fiender till öppenhet och frihet upp. [...] Om endast en bråkdel av alla resurser som läggs på att rota bland politikerns taxikvitton satsades på att granska Attacs budskap skulle deras dolda agenda snart bli uppenbar för alla.

Ett mer "sakligt" argument mot Tobinskatten är att den är ogenomförbar på grund av att alla länder aldrig kommer att ställa upp (ibid s. 106), ett annat att James Tobin själv tar avstånd från sin teori och från Attac. Här är det enligt Hellström och Åkerström svårt att veta om citaten i artiklarna är korrekta eftersom media citerar varandra och inte utför någon källkritik.

Att Attac själva har fått komma till tals så pass lite innebär att media har gett andra aktörer plats på arenan och därmed också bestämt vilken diskurs som ska få synas. På det sättet påverkar media den tolkning av Tobinskatten som läsarna gör på ett annat sätt än vad Attac vill.

Flera av ämnena

Kategorin Flera av ämnena innebär att flera av Attacs kärnämnen har berörts i samma artikel, och kategorin uppgår till 10 procent av artiklarna. Här är det neutrala tonläget 59 procent (ibid s. 129). Attac fick själva komma till tals i ungefär hälften av materialet (ibid) men i de 30 procent av artiklarna som har en negativ ton var den osedvanligt negativ. Enligt Hellström och Åkerström fattas det i dessa grundläggande faktabevis om påståenden om Attac och många bilder är väldigt hånfulla, som i insändaren ur Sydsvenskan den 8 mars 2001:

"Jag läste i Sydsvenskan att Attac nu finns i Lund och jag kan inte förstå att människor i det annars så upplysta Lund kan gå med i en antidemokratisk rörelse som Attac. Vad kommer härnäst? [...] Vad har då franska isolationister, vänsterrörelser, okunniga politiker och nu även insnöade Lundabor gemensamt? Jo, de är alla medlemmar i antiglobaliseringsrörelsen Attac vars medel för utveckling är slutenhet, tullmurar och förlamande socialism [...] Attac verkar för ett odemokratiskt samhälle och sprider ett populistiskt budskap. De är inte ett dugg bättre än vissa bruskjortor för 50 år sedan. För 50 år sedan utmålades en viss folkgrupp som fiende, nu är det marknadsekonomi man vill klämma åt. Nu räcker det! Lundabor! Säger du NEJ till Attac så säger du JA till frihet och rättvisa!" (Hellström och Åkerström 2001 s.129).

Trots att Attac själva får komma till tals i hälften av materialet så verkar den negativa bilden ha tagit över. Det går att likna vid tanken att media behandlar Attacs budskap som ett annat språk, där något av värde går förlorat i översättningen. Me-

dia har kontrollen över hur Attac ska framställas, vilket ger Attac en sämre position när det gäller samhällelig makt. Media behåller så initiativet av produktionen över kunskap och information och även diskurser. Relationen blir på så vis ojämn och hegemonisk.

Toppmöten

205 artiklar och 19 eterinslag (av 20 under hela perioden) har publicerats kring toppmöten under den första perioden (bilaga 2, tabell 3).

Ungefär 24 procent av artiklarna behandlar de alternativa arrangemang som Attac var med och anordnande inför toppmötena under våren och sommaren 2001 (bilaga 2, tabell 3). Huvuddelen av dem handlar om EU-toppmötet i Göteborg 13-16 juni, ungefär hälften är publicerade mellan den 10 och 17 juni (Hellström och Åkerström 2001 s. 131). Efter 18 juni skrivs ingenting om alternativa arrangemang.

Artiklarna har i mångt och mycket varit en programpresentation av vad som ska ske under arrangemangen (ibid s. 133f) och få artiklar går efter tillställningarna igenom vad som verkligen gjordes och sades. När toppmötet väl kom igång var det våldet som fick störst fokus från media sida.

Våldet är ett perspektiv som har funnits med i rapportering under hela perioden, men som är koncentrerad till EU-toppmötet i Göteborg. 54 av 90 artiklar om våld publicerades mellan den 14 och 24 juni. Våldet var därmed den vanligaste vinkeln i samband med EU-toppmötet (ibid s. 94f), ungefär 44 procent (bilaga 2, tabell 3). Det fick lika stor plats under EU-toppmötet som Tobinskatten fick under hela perioden.

De artiklar som inte berör det *inträffade* våldet handlar om det *förväntade* våldet. En del av artiklarna beskriver polisens förberedelser inför våldsamma inslag, eller de olika aktivisternas förberedelser för att hantera förväntat våld. Vid några tillfällen har rapporteringen till och med handlat om det våld som uteblev, t ex i Nyköping där EU:s utrikesministrar träffades under våren (Hellström och Åkerström 2001 s. 134).

Våldet var alltså uppe på medieagendan tidigt i Attacs historia och visades sig bli en "självpuppfyllande profetia" (ibid s. 135) i media. Man kan se att medielogiken har varit aktiv. Media förväntade sig våld och när det blev kravaller i Göteborg fick det väldigt mycket fokus och framställdes på ett känslomässigt sätt (ibid). Man kan också se att media snedvred rapporteringen när de publicerade nyheter om extrema händelser i samband med Attac, eftersom man rapporterade mer om våldet än om alternativa arrangemang, där Attacs syn på toppmötet förmodligen avhandlades. Alla fem IP upplevde dessutom att rapporteringen om våldet var oproportionerlig. De anser att det under mötesdagarna var 95-99 procent seriös verksamhet och en till fem procent våld, medan de upplevde att media rapporterade om våld 95-99 procent. Man kan se det som att våld är "bättre" nyheter för media än vad alternativa arrangemang är. Men även är rapporterar media om Attac på ett sätt som missgynnar rörelsen.

I meningen att båda parter har fått komma till tals var rapporteringen balanse-rad (ibid s. 135f), men samtidigt får Attac bära mycket av skulden, särskilt i leda-

re, debatt- och insändarartiklar. Många ser dem som medskyldiga; en journalist i Göteborgsposten kallar dem för tysta medlöpare och anser att de borde ha vägrat gå med i samma demonstrationståg som de som de "maskerade ligisterna" (ibid s. 137). En annan bild som också ges av Attacs roll i våldsamheterna är att de försöker "urskulda sig" och "två sitt samvete" (ibid).

IP 2 anser att media hade svårt för att hantera den problematisering som Attac försökte förmedla efter EU-toppmötet och de kravaller som utbröt där. Det skulle kunna innebära att rapporteringen var mer episodisk än tematisk; istället för att se till de grundläggande orsaker som ledde fram till kravallerna väljer man att rapportera om enskilda händelser och att ge en enskilda grupper som Attac skulden istället för att lyssna på deras analys av händelsen.

Som helhet verkar media ha ägnat sig åt public journalism under EU-toppmötet. Istället för att rapportera om de alternativa synsätt som Attac ville få fram har de fokuserat på det de förmodligen tror att läsarna vill ha, dvs rapporteringen om kravallerna och våldet. Under sådana förhållanden blir det svårt för Attac blir det svårt att utmana den dominerande diskursen. Relationen blir också hegemonisk då Attac är maktlösa inför medias värde av att göra nyheter om rörelsen i sammanhang som missgynnar dem.

Under den andra undersökningsperioden har andra ämnen varit uppe på medias agenda än under Attacs första halvår. Därför hamnar en stor del av artiklarna under Ej relevant, ungefär 20 procent i Dagens Nyheter (bilaga 2, tabell 5) och 41 procent i Aftonbladet (ibid). Här finns ämnen som protester mot Irakkriget och terrorism, men också helt irrelevanta ämnen för Attac så som att politiken är tillbaka i rockmusiken, gräsrotter på Internet, och särskrivningar.

Toppmöten är dock fortfarande med på agendan i samband med Attac. I Dagens Nyheter handlar ungefär 37 procent (bilaga 2, tabell 6) om toppmöten, i Aftonbladet 29 procent (ibid). Media fokuserar på de rättsprocesser som uppstod efter kravallerna i Göteborg, och om våldet i samband med dessa. Dessutom tar man upp andra toppmöten t ex G8-mötet i Genua, Italien sommaren 2001, och EU-toppmötet i Köpenhamn, Danmark hösten 2002 – både allmänt och i samband med våld. Attac nämns också i artiklar om de olika Sociala Forum som anordnas världen över. Av de 87 artiklar som tillsammans har publicerats om toppmöten i de båda tidningarna har 70 procent berört våldet. Trots att Attac bara nämns i de flesta av de här artiklarna så står våldet i relation till Attac fortfarande högt på medias agenda. Man kan se det som att medielogiken är aktiv då mallen är att toppmöten där sociala rörelser där Attac närvarar berör våld. Journalister har skapat en mening åt det ämnet, våldet verkar ha blivit det "naturliga" sättet att koppla ihop toppmöten och Attac.

4.2 Attacs upplevda mediabild

4.2.1 Mediabilden före EU-toppmötet

Det skiljer sig en del mellan de olika intervjupersonernas upplevda mediabild av Attac under det första halvåret 2001. IP 2 ansåg sig då så ny att hon inte riktigt minns hur bilden var. IP 3 och IP 4 minns den som väldigt positiv, som en tid av eufori.

”Enormt positiv! Jag insåg ju då att det här är unikt, jag var glad att få vara med om det. Man var så oerhört intressant, alla var intresserade, det var nästan jobbigt. Alla frågade och ringde och man skulle bli intervjuad hela tiden. Det var en oerhörd förstoring av den här företeelsen, som ju egentligen... vi var ju egentligen bara en organisation som ville införa Tobinskatten, ungefär. Men vi blev på något vis symbolen för alla de här miljontals människorna som hade gått och känt sig så ensamma i sin förtvivlan. Så jag upplevde det som att vi blev nån slags paraply för en massa organisationer som hade liksom olika delar av den här verklighetsuppfattningen och drömmen om en annan värld...” (IP 3).

IP 5 tycker att bilden var relativt negativ, att det var smutskastning på ledarsidorna och att Attac framställdes som ”en samling franska bönder och radikaler som kaster lera på McDonalds”. IP 1 problematiserar sin upplevelse. I början av våren 2001 upplever IP bilden som positiv, även om man kritiserade en del av Attacs ståndpunkter och att våldsdebatten fanns med redan då. Men framåt våren blir bilden som mer splittrad, som att journalister hade behov av att slå hål på ”attacballongen”. IP minns det också som att man diskuterade sakfrågorna en del, särskilt Tobinskatten och särskilt på ledar- och kultursidor, men att det fanns besvikelser:

”De två besvikelserna tror jag det handlar... det ena handlar nog om fokuset på våld, som fanns vid olika tillfällen och det andra handlar nog om... om nån slags oförmåga att ta sakfrågorna seriöst, liksom. Utan det är mera liksom så här ’ja, men här har vi en nytt gäng med unga glada människor som ska göra nånting’, det liksom... det blev inte mycket till, nej där fallerade det. [...] Det var mera att fenomenet Attac som skildrades, va. [...] Att få ut nåt politiskt budskap var inte nödvändigtvis enkelt för att det var mediahousse.” (IP 1).

Att våldet fick mycket fokus redan från början är IP överens om. IP 3 menar att det inte bara var dåligt.

”Det var ju på gott och ont, det var ju mycket på gott eftersom det hjälpte oss att få uppmärksamhet, men den blev ju lite delvis av fel slag då. Men det hjälpte ju oss att komma i media och det var ju bra.” (IP 3).

Något som flera av IP tar upp var att de upplevde att media hade svårt att hantera Attacs platta organisation genom att själva utse talespersoner, och att Attac be-

handlades som en etablerad organisation, fast den var helt nystartad. De beskriver det som att det var kaos i rörelsen, att de inte själva visste hur de skulle hantera all uppmärksamhet och alla nya medlemmar som strömmade till. Mycket arbete gick åt till att administrera.

”... det var en svår tid på det sättet att vi visste inte hur vi ville organisera oss och media visste liksom inte riktigt hur de skulle hantera Attac... nytt fenomen just det där [...]med platt organisationsstruktur, så här. Så de ville gärna föra in oss i nån slags mall kändes det som. De ville liksom ha en ordförande, eller liksom nån att prata med, så då valde de väl ut någon representant som fick liksom representera... representera Attac ganska mycket...” (IP 4).

Även om Attac fanns på medias agenda så verkar upplevelsen ändå vara att media inte förmedlade den bild av Attac som de själva ville. Ett exempel är IP 1 och IP 3 upplevelse att våldet fick mycket fokus och oförmågan att ta sakfrågorna på allvar och att de anser att rapporteringen var snedvriden. Attac syntes visserligen, men något gick förlorat i översättningen av budskapet.

4.2.2 Mediabilden under EU-toppmötet

Något som alla fem IP tar upp om mediabilden från EU-toppmötet i Göteborg är våldet. De tycker alla att våldet fick för mycket uppmärksamhet och att Attac fick skulden för det våld som förekom.

”... mediabilden av Attac blev ju total katastrof [...] Attac fick mer eller mindre skulden. AFA fick i och för sig skulden, men eftersom AFA på nått vis uppmålades i media enbart som huliganer och som dårar minst sagt kanske, så blev Attac hjärnan bakom det hela, liksom. Så det blev vi som blev nån sorts... det politiska hotet egentligen. [...] I och med att vi inte var så svart och vita, eller vi försökte ju föra en annan diskussion liksom, det var pedagogiskt ganska svårt och göra den tydlig just i all den här... när alla känslor var i affekt. [...] ..vi blev på nåt sätt, tror jag, mer som dom som var de ansvariga egentligen på nåt vis, som att vi hade nån dold agenda... [...] Vi var så otrolig noga med att det var precis tvärtom...[...] ...men det blev för komplicerat...” (IP 2).

Det IP 2 berör här är uppfattningen de flesta av de fem IP har av att media inte kunde, eller ville, problematisera våldsfrågan under dagarna i Göteborg, att media inte kunde hantera den komplexa bild som Attac stod för utan bara ville ha svar på frågan om Attac är för eller emot våld. IP 3 exemplifierar med en radiodebatt IP deltog i efter kravallerna. IP kommenterade våldet med ”... det är klart man ska ta avstånd från våldsamheter, våldsamma händelser, men man kan inte ta avstånd från människor, man måste fortsätta prata med dem...”. IP 3 upplevde det som att den typen av uttalanden missförstods och bidrog till att bilden blev att Attac inte tog avstånd från våldet. IP upplevde det som att Attac i princip blev våldtagna när bilden blev att Attac var för våld, att det var ett övergrepp på en organisation som hade stora möjligheter att ändra den allmänna diskursen.

På frågan om hur stor del de fem IP uppfattade var alternativa arrangemang och seriös aktivitet kontra våld och kravaller under EU-toppmötet säger de att 95-99 procent var seriös aktivitet och en till fem procent våld. I media uppfattade de att bilden var omvänd, dvs en till fem procent seriös aktivitet och 95-99 procent våld.

”...det var ju inte en käft som intresserade sig för vad som hände nere på Fritt forum, till exempel, där de politiska diskussionerna fördes. Och det kändes inte som att det fanns något intresse för det ens innan stökerierna började heller, tycker jag. Så liksom... det var liksom återigen någon slags schablon som egentligen fanns från början tror jag av demonstranter och... demonstranterna var nån slags massa, liksom. Oartikulerad massa.” (IP 1).

Att media valde att rapportera om våldet och inte om de seriösa aktiviteterna tror de fem IP beror på att media väljer den lätta vägen och skriver om det man tror ska sälja. IP 1 ser det också som att det finns en färdig mall, som ett halvfabrikat, som ska fyllas och att journalister är stressade och tidspressade. IP 2 menar att det till viss del handlar om oseriös journalistik, att man tar avstånd eller väljer sida istället för att föra djuplodande diskussioner. På så sätt underskattar media sin publik.

Flera av IP menar att det fanns en förväntan om våld från journalister och när det blev kravaller var det detta som fick fokus. IP 4 tror att det kan bero på ”att våld och spektakulära händelser säljer”.

De fem IP delar uppfattningen att media gav Attac skulden för vad som hände. Varför media gjorde det har de flera förklaringar till.

Fler av dem menar att det var svårt för media att hantera att de som var i Göteborg för att demonstrera och kritisera EU-toppmötet fanns i olika nätverk. Attac stack ut ur de nätverken, de var en tydlig rörelse, något media kunde ta på. De tror också att man snabbt behövde hitta en syndabock och att Attac då var en tacksam sådan. Dessutom hade Attac en given plats i media under den här tiden, de fanns på agendan. De ställde upp på intervjuer och försökte förklara sin ståndpunkt, men de upplevde det som att de inte nådde fram.

På frågan om Attac fick bära hundhuvudet för att de utgör ett hot mot media svarade flera av intervjupersonerna att de inte vill bli konspiratoriska. Men både IP 1 och IP 2 tror att det kan ha att göra med att Attac ifrågasätter den etablerade diskursen.

”... men det är väl på ett sätt klart, liksom, för de flesta medierna som jag uppfattar det har väl [...] är ju borgerliga tidningar och att Attac ifrågasätter individualism. [...] ...i det här fallet så är väl åtminstone tidningarna en del av den ideologi som vi ifrågasätter... (IP 2).

Attacmedlemmarnas upplevelse av mediabilden verkar vara att den var snedvriden, framför allt genom den enorma fokuseringen på våldet. Upplevelsen verkar vara att nyheterna var mer episodiska än tematiska då media gör dem ansvariga för händelserna och att de inte kunde hantera den komplexa bild som Attac ville förmedla efter kravallerna. I stället upplever IP att media valde att på ett förenklat

sätt rapportera om det som de tror säljer, att public journalism var viktigare än att förmedla alternativa bilder som kan ha betydelse för demokratin. IP verkar också anse att medialogiken var aktiv, att förväntan av våld passade bra i den mall som skulle fyllas. IP 1 och IP 3 upplevde att det handlar om en diskurskamp som visar hur media hanterade Attac när de försökte utmana den ”naturliga listan”.

4.2.3 Mediabilden efter EU-toppmötet

Alla fem IP anser att det inte skrivs speciellt mycket om Attac i media sedan EU-toppmötet i Göteborg, men IP 4 tycker att uppmärksamheten innan EU-toppmötet 2001 var ”väl oproportionerligt” och att Attac nu är mer som ”vilken organisation som helst”, som spelar på samma villkor som andra sociala rörelser av Attacs storlek. Däremot menar IP att våldsstämpeln fortfarande är kvar och att de fortfarande får frågan om de tar avstånd om våld när Attac är med i något sammanhang.

IP 2 tycker inte att Attac förekommer speciellt ofta i media men när det ändå händer är bilden mer positiv nu. Dock anser IP att det är nu de hade kunnat hantera den typ av uppmärksamhet de fick 2001 ”det är nu som vi har en verksamhet, det hade vi inte då på det sättet”.

På frågan om hur IP 3 upplever bilden av Attac i media nu blir svaret

”... man nämns med en viss respekt. Nu finns Attac i medvetandet och det har läkts lite grann. [...] Nu har det lugnat ner sig. Nu är bilden mer rättvis men då har kraften försvunnit, det här mediala skojiga med Attac är borta för nu är det ju en seriös organisation som inte håller på med en massa våldsamheter på tre år, enligt media i alla fall. Nu är det bevisat att vi inte är våldsamma och då är vi ganska tråkiga.”

Sedan den 11 september 2001, och attentaten mot World Trade Center i New York, anser IP 1 att terrorismen har tagit så pass mycket plats att Attac och deras frågor har trillat långt ner på agendan. Nyhetens behag har lagt sig och när man inte kan skildra fenomenet Attac är de inte längre lika intressanta, då Attac förekommer är det kring någon fråga om EU-toppmötet i Göteborg. Däremot tror IP att Attacs frågor kommer att komma tillbaka, men kanske inte genom Attac.

Utefter de fem IP:s upplevelser kan man se det som att medias värde av att göra nyheter av Attac har minskat avsevärt. Upplevelsen är att Attac syns betydligt mindre och att bilden av våldsvärkare i viss mån består. Snedvridningen av rörelsen upplevs alltså finnas kvar och tillsammans med den mindre uppmärksamheten påverkas därmed deras möjlighet att påverka den dominerande diskursen.

5 Attacs förändring

När EU-toppmötet i Göteborg gick av stapeln i juni 2001 var Attac en nyetablerad social rörelse. Det innebär att de själva inte visste vilka de var och vilken roll de skulle spela i samhället. Därför har de fem IP svårt att säga hur rörelsen har förändrats på grund av de mediabilder som presenterades av dem under den våldsamma helgen i Göteborg. Det de har att jämföra med är ett halvår av en kraftig medieexponering och det kaos det innebär att starta en ny organisation där medlemmar strömmar till.

IP 1 anser att Attacs identitet har blivit tydligare för dem själva under de år som gått. Frågan är hur mycket det har med mediabilden under EU-toppmötet i Göteborg att göra, eller om det skulle ha skett i vilket fall som helst. IP 4 tror på de senare.

”... det är så svårt att knyta det till... till den mediastormen där. Jag tror att det också hade kommit av sig själv... faktiskt... för det måste det göra om man ska fungera som organisation.”

Det IP 4 verkar vara ute efter är någon slags självständighet från media, att media inte ska få påverka Attacs sätt att arbeta. Men som vi har sett är Attac beroende av att nå ut med sitt budskap, och media är en av de viktigaste kanaler för att nå många människor. Eftersom vi lever i ett medialt samhälle är nog den självständigheten lite för mycket att be om.

IP 2 tycker att medlemmarna har blivit mer härdade i största allmänhet, att naiviteten har lagt sig. Innan EU-mötet i Göteborg trodde IP att alla skulle jubla inför Attac, därför att de kämpade för något de trodde på. IP anser att de nu har orienterat sig i det fält de rör sig i, sett vilka Attac kan lita på och jobba ihop med. Det håller på med ett ständigt avgränsningsarbete för att hitta sin position.

IP 3 anser att Attac har en mer nyanserad bild av sig själva, att de inte längre tror att de kan och vet bäst i alla lägen, att de inte kan förändra världen. Dessa förändringen visar på att det är en process att gemensamt skapa sig en bild av verkligheten, att processen ständigt pågår och påverkas av yttre omständigheter, om det nu är tiden eller mediabilder.

IP 5 däremot tror inte att Attac har förändrats speciellt mycket alls på grund av de mediabilder som presenterades av dem.

”Jag tror att vi står väldigt fasta, vi är väldigt naiva så, vi står väldigt fasta i vad vi är och vad vi gör. Jag tror att väldigt lite av vad andra säger, tänker påverkar oss på nåt sätt ändå. Utan... nej, jag tror inte vi har förändrats så mycket... alls.”

En formell förändring i rörelsen är att antalet medlemmar har blivit färre. Under första halvåret 2001 hade Attac mellan fem och sex tusen medlemmar, idag har de mellan två och tre tusen. Uppfattningen är att antalet lokalorganisationer är ungefär de samma, även en del har lagts ner och en del har tillkommit. När det gäller antalet aktiva kontra passiva medlemmar menar IP 1 och IP 2 att det absoluta antalet aktiva i princip har varit konstant, medan antalet passiva minskat. Det är de passiva medlemmar som har försvunnit ur rörelsen; de har inte förnyat sitt medlemskap.

Konsekvenserna av färre medlemmar blir enligt IP 3 en rundgång: färre medlemmar leder till minskat utrymme i media på grund av ointresse för en liten organisation. Det leder vidare till ännu färre medlemmar på grund av för lite exponering, som i sin tur leder till sämre ekonomi som krymper handlingsutrymmet.

Att Attac har försvunnit mer och mer ur media och att det oftast handlar om våld när de väl är med påverkar medlemsantalet indirekt tror IP 1. Det ger en sämre attraktionskraft att synas mindre och att synas med en snedvriden bild.

Den stora förändringen för Attac verkar vara att bilden av rörelsen som våldsförespråkare har befästs. IP 1 menar att Attac blev ett signum för det som gick snett under EU-toppmötet och att våldsbilden finns kvar i människors medvetande

”... ska man snacka med... med folk i gemen så är det oftast där man börjar ändå, i toppmötet. Antingen i EU-toppmötet i Göteborg eller i 'ja, vad gör Attac nu för tiden?’” (IP 1).

Att våldsbilden lever kvar så starkt har enligt IP 2 inneburit att Attac har varit tvungna att diskutera förhållningssättet till våld, vilket de inte hade behövt göra om de inte hade gjorts ansvariga för det i Göteborg. Energin går åt till andra frågor än de som Attac från början har identifierat som en samhällelig orättvisa och därmed blir möjligheten att förändra diskursen mindre

IP 3 menar att Attac inte har förändrats så mycket internt, men på grund av att rörelsen fick våldsstämpeln så har arbetet blivit svårare, just för att de blev misstänkliggjorda. IP 5 upplever något liknande, att bilden att rörelsen är för våld har gett att Attac ständigt får dementera att de är en våldsam organisation.

När det gäller förändringen i förtroende för Attac efter mediabilderna under EU-toppmötet så tror IP 1 att intresset för de frågor Attac driver är högt men att förtroende för själva rörelsen är lågt. IP menar att media är huvudansvariga för det eftersom den dominerande bilden om Attac som gemene man får kommer därifrån. IP tror också att många inte vet om att Attac finns fortfarande eller inte. Enligt det sättet att se det skulle ändå Attacs frågor finnas kvar i kampen om tolkningen av verkligheten.

IP 5 tror också att förtroende för Attac är lågt, dock ”inte så lågt som man skulle kunna tro”, men att medias negativa bilder har en stor del i att det är just lågt och inget annat. IP 3 vill också tro att förtroendet är bättre idag än direkt efter EU-toppmötet 2001, att de här åren utan våldsansknytning ”måste ha gjort det bättre”. IP tror inte att media har så mycket med det att göra, utan att det handlar mer om att tiden har gått och att Attac finns kvar. Just det att Attac jobbar vidare med sina frågor tror IP 4 är anledningen till att förtroendet är bättre nu. IP tror alltså

inte att det är medias förtjänst. IP 2 däremot tror inte att människor i allmänhet har någon bestämd uppfattning om Attac överhuvudtaget idag. IP tror att det har att göra med att de inte syns så mycket längre, att det var mer kontroversiellt under 2001 att ta ställning för eller mot Attac.

Det verkar inte vara så att Attacs kärnfrågor har förändrats på grund av media-bilderna, nyliberalismen definieras fortfarande som orsaken till den samhällliga orättvisa de tycker sig se. Däremot är det uppenbart att de i relation till media har stött på motstånd av krafter som inte vill att orättvisan ska bli löst. Motståndet handlar om *hur* media arbetar och inte om någon medveten nyliberalistisk kamp från medias sida. Men det motståndet verkar ändå inte ha hindrat dessa fem IP att fortsätta att engagera sig för att försöka lösa de identifierade problemen.

5.1 Förändring i relation till media

I relation till media så är förändringen stor efter EU-toppmötet i Göteborg. Som vi har sett är det en ojämn relation mellan Attac och media, och att media har makt att bestämma om Attac ska få plats eller inte. IP 1 menar att den största skillnaden är att media inte längre knackar på Attacs dörr, att det nu är Attac som knackar på medias dörr och ”det är en annan match”. IP tror att det beror på att nyhetsbehaget har lagt sig, när media inte längre har ett värde av att göra nyheter på Attac tar de ingen hänsyn till Attac behov av att synas.

IP 2 håller med om att det har blivit en ensidig relation mellan Attac och media. Media har aldrig varit intresserade av Attacs sakfrågor, men IP menar att det nu nästan är omöjligt att få in en debattartikel i någon av de stora dagstidningarna. IP menar att Attac inte är intressanta längre när media inte kan skriva om dem i spektakulära sammanhang som innefattar våld.

Detta är något som IP 3 håller med om, och tycker är den stora förändringen i relationen till media: Attac är fredliga och då är de inte intressanta att skriva om längre. Samtidigt menar IP att attacmedlemmar har blivit mer försiktiga i relation till media, eftersom man blev så besviken under EU-toppmötet 2001. Man ställer inte upp i vilka sammanhang som helst längre för att få uppmärksamhet. IP 5 menar också att Attac har blivit försiktigare i sin relation till media just för att inte förstärka den bild av våldsverkare som Attac fick efter EU-toppmötet 2001. Därför ställer de inte upp på vad som helst längre, utan tänker efter vilka konsekvenser det skulle kunna få.

Enligt IP 4 finns det erfarenheter av att media förvanskar det Attac försöker säga och därför har man blivit försiktigare och mer skeptiskt i sin kontakt med media. Samtidigt menar IP även att det har blivit svårare för Attac att få plats i media, det finns inte lika många tillfällen att väja mellan eftersom fokus har flyttats. Nu kämpar de mer på samma planhalva som andra sociala rörelser, vilket IP tycker är naturligt med tanke på att medias ämnen ständigt skiftar.

Förändringen i relationen till media visar på den makt som media har när det gäller vem som får komma till tals på deras arena. Konkurrensen om nyhetsplat-

sen är hård och Attac verkar ha förlorat i kampen om att få plats; de genererar inte längre ”bra nyheter” i medias mening.

6 Vi och Dom

Kampen om diskurser som den här uppsatsen har beskrivit kan liknas vid relationen mellan Vi och Dom. Att dela in grupper i Vi och Dom handlar om att genom ett inkluderande och ett exkluderande skapa gränser för att veta vilka som ingår i vilken grupp. Den gräns som dras mellan två grupper uppstår när det av någon anledning finns ett behov av att bjuda in eller stänga ute (Neumann 1999 s. 4f). Det handlar alltså på något plan om konkurrens och om att en grupp av någon anledning känner sig hotad. I relationen mellan media och Attac kan man se det som att media inte ville inkludera Attac i sin vi-grupp, på grund av att Attac försökte utmana medias diskurs. Under de två perioder som nyhetsbilder om Attac har undersökts har rapporteringen i media ofta snedvridits, andra har förklarat vad Attac står för och de själva har fått svara på angrepp istället för att förklara sina ståndpunkter. IP 1 upplever att media under den första perioden hade svårt att hantera Attacs sakfrågor och istället beskrev fenomenet Attac. Under EU-toppmötet valde media att rapportera om våldet som uppstod istället för att skriva om de alternativa arrangemang som Attac var med och organiserade, där Attacs bild av verkligheten diskuterades. Efter mötet har Attacs utrymme i media krympt avsevärt. Dessa exempel på hur media har hanterat Attac kan ses som en diskurskamp, ett sätt för media att behålla sin position som uttolkare av verkligheten.

Mouffe (2000 s. 101) menar att alla relationer - så väl mellan individer som mellan grupper och samhällen - innehåller någon typ av konkurrens, något som hon väljer att kalla antagonism. Mouffe utvecklar begreppet och delar in det i *antagonism* och *agonism*. *Antagonism* är en relation mellan två fiender som inte delar samma symboliska utrymme, där det gäller att omintetgöra den andre. *Agonism* är en relation mellan vad hon kallar för *motspelare* (adversaries). Motspelare delar samma symboliska utrymme och är därför vänner, samtidigt som de är fiender därför att de har olika uppfattningar om hur det utrymmet ska organiseras (ibid s. 101ff). Relationen mellan media och Attac kan ses som en agonism. Utrymmet är media som en kanal och en arena för diskurser, en arena som media och Attac inte har samma åsikter om hur den ska organiseras.

När Lévinas diskuterar relationen mellan Vi och Dom menar han att det är en icke-harmonisk relation på ojämna villkor, som handlar om den enes makt över den andre (Neumann 1999 s. 16f). Media hade under våren och sommaren 2001 uppenbarligen ett värde av att göra nyheter av Attac, eftersom Attac syntes i media i princip varje dag under den perioden. Attac däremot hade ett behov att nå ut till människor med sitt budskap. Relationen var således ojäm och media hade makt över om och hur Attac skulle synas. Attac var och är i mångt och mycket maktlösa inför medias värde av att göra eller inte göra nyheter på dem, inför om de ska få plats på medias agenda eller inte. Media har också makt att välja hur de

ska framställa Attac när Attac vill utmana medias roll som enda tolkare av verkligheten. Media verkar ha använt den makten till att stänga Attac ute.

7 Sammanfattande slutsats

Utefter den här uppsatsens slutsatser kan man se att media påverkar Attacs möjligheter att nå sina politiska mål på ett relativt negativt sätt. Det visas genom att Attacs budskap inte har kommit fram på ett sådant sätt som gynnar rörelsen under de undersökta perioderna. De fem IP upplever att våldsbilden har cementerats och att förtroendet för Attac är relativt lågt; bilden verkar inte framställas på ett sådant sätt att människor i allmänhet är beredda att omvärdera sina åsikter om hur politiken kring Attacs frågor ska ordnas.

Relationen mellan Attac och media är hegemonisk i den meningen att media har valt att tolka Attac istället för att låta dem komma till tals och på så sätt behåller media makten över diskursen. Även om Attac fick mycket plats under början av 2001 var det som IP 1 säger ingen garanti för att det blir en politisk diskussion bara för att det är mediahause. Det faktum att Attacs plats i media har sjunkit drastiskt sedan EU-toppmötet i Göteborg 2001 gör det också svårt för Attac att utmana medias naturliga lista, därför att läsare inte kan tolka något som inte syns. Om Attac hade fått synas på ett sätt som gynnade deras budskap hade medias diskurs förändrats, enligt teorin om att diskurser förändrar och påverkar varandra.

Attac verkar alltså för tillfället förlorat i kampen om den offentliga diskursen. Men detta är inte konsekvensen av någon konspirationsteori där media medvetet vill utplåna Attac. Snarare är det en konsekvens av medias sätt att arbeta. Media har i rapporteringen av Attac låtit public journalism styra och dessutom velat sätta in Attac i redan färdiga mallar. Den mallen har till stora delar handlat om Attac som en social rörelse som är för våld i protesterna mot etablissemangen.

Att media misslyckas med uppdraget att förmedla information som kan ha betydelse för demokratin är problematiskt. Å andra sidan menar Mouffe (2000 s. 4) är demokrati alltid sysselsatt med att dra gränser mellan Vi och Dom, en typ av relation som media och Attac verkar ha. Tyvärr inskränker den ojämna och hegemoniska relationen det offentliga samtalet och påverkar demokratin så till vida att medborgare inte får en chans att ta ställning till andra uppfattningar om verkligheten än den som media väljer att förmedla.

7.1 Vidare forskning

Det den här uppsatsen inte tar upp är hur läsare av media har upplevt mediabilderna av Attac under den undersökta perioden. För att få en mer tydlig bild av hur mediabilderna har påverkat gemen mans syn på Attac är det ett förslag till vidare forskning. En annan aspekt som bara berörs här är relationen mellan media och

Attacs påverkan på demokratin. En djupare analys av det skulle vara värdefullt att i framtiden titta på.

8 Referensförteckning

Böcker

Fiske, John, 1994. *Media Matters: everyday culture and political change*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Gamson, William A, 1992. *Talking Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gamson, William A – Meyer David S, 1996. "Framing political opportunity", 275-290 i Doug McAdam, John D McCarthy och Mayer N Zald (red) *Comparative Perspectives on Social Movements*. Tredje upplagan. New York: Cambridge University Press.

Gitlin, Todd, 1980. *The Whole World Is Watching*. Berkely: University of California.

Hall, Patrik, 2003. "Diskursanalys av nationell identitet", 109-137 i Bo Petersson och Alexa Robertson (red) *Identitetsstudier i praktiken*. Malmö: Liber.

Hellström, Anders – Åkerström, Marja, 2001. *Spegel eller vrångbild: en granskning av medierna under Sveriges EU-ordförandeskap med fokus på EU-utvidgning och Attac*. Stockholm: Institutet för mediastudier.

Iyengar, Shanto, 1991. *Is Anyone Responsible?: how television frames political issues*. Chicago: The University of Chicago.

Klandermans, Bert – Goslinga, Sjoerd, 1996. "Media discourse, movement publicity, and the generation of collective action frames: Theoretical and empirical exercises in meaning construction", 312-337 i Doug McAdam, John D McCarthy och Mayer N Zald (red) *Comparative Perspectives on Social Movements*. Tredje upplagan. New York: Cambridge University Press.

McAdam, Doug, 1996. "Conceptual origins, current problems, future directions", i Doug McAdam, John D McCarthy och Mayer N Zald (red) *Comparative Perspectives on Social Movements*. Tredje upplagan. New York: Cambridge University Press.

McAdam, Doug – McCarthy, John D – Zald, Mayer N, 1996. "Introduction: opportunities, mobilizing structures, and framing processes – toward a synthetic, comparative perspective on social movements", i Doug McAdam, John D McCarthy och Mayer N Zald (red) *Comparative Perspectives on Social Movements*. Tredje upplagan. New York: Cambridge University Press.

McAdam, Doug – Tarrow, Sidney – Tilly, Charles, 2001. *Dynamics of contention*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mouffe, Chantal, 2000. *The Democratic Paradox*. London: Verso.

Neumann, Iver B, 1999. *Uses of the Other. "The East" in European Identity Formation*. Minneapolis, Minn: University of Minnesota Press.

Tilly, Charles, 2002. *Stories, identities, and political change*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Thörn, Håkan, 1997. *Modernitet, sociologi och sociala rörelser*. Göteborg: Sociologiska institutionen vid Göteborgs Universitet.

Thörn, Håkan, 2000. "Miljörörelsen och den nya politikens former – mot en 'glokal' politik?", 190-224 i Anders Neergaard och Ylva Stubbergaard (red) *Politiskt inflytande*. Lund: Studentlitteratur.

Winther Jørgensen, Marianne – Phillips, Louise, 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Wodak, Ruth, 2001. "What CDA is about – a summary of its history, important concepts and its developments, 1-13 i Ruth Wodak och Michael Meyer (red) *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage.

Artiklar

Bedford, Robert D – Snow David A, 2000. "Framing Processes and Social Movements: an Overview and Assessment", *Annu. Rev. Sociol.* vol 26, 611-39.

Gamson, A William – Croteau, David – Hoynes, William – Sasson, Theodore, 1992. "Media Images and the Social Construction of Reality". *Annu. Rev. Sociol.* vol 18, 373-393.

Gamson, William A – Wolfsfeld, Gadi, 1993. "Movements and Media as Interacting Systems", *The Annals of the American Academy* vol 528, 114-125.

Smith, Jackie – McCarthy, John D – McPhail, Clark – Augustyn, Boguslaw, 2001. "From Protest to Agenda Building: Description Bias in Media Coverage of Protest Events in Washington, DC", *Social Forces* vol 79, 1397-1423.

Internet

www.attac.nu

Tidningar

Aftonbladet 16 juli, 2001 – 31 oktober, 2004

Dagens Nyheter 16 juli, 2001 – 31 oktober, 2004

Bilaga 1

Frågor med attacmedlemmar

Inledningsfrågor

- Namn
- Ålder
- När blev du medlem?
- Vad hade du för roll i rörelsen under våren 2001 och över EU-toppmötet i Göteborg?
- Vad har du för roll nu?
- Varför har rollen förändrats?

Mediabilder

- Hur uppfattade du mediabilden av Attac under våren 2001, innan EU-toppmötet i Göteborg?
- Hur skiljer sig den från vad du själv upplevde av rörelsen under den tiden?
- Var du i Göteborg under EU-toppmötet i Göteborg i juni 2001?
- Hur uppfattade du mediabilden av Attac från de dagarna?
- Hur skiljer sig den bilden från dina egna upplevelser av EU-toppmötet?
- Vad tror du det beror det på att media förmedlade den bilden de gjorde?
- Hur upplever du mediabilden av Attac nu?
- Hur skiljer sig den från dina egna upplevelser av rörelsen nu?

Relation till media

- Hur har relationen till media förändrats sedan EU-toppmötet?
- Skulle du säga att det är en konflikt mellan media och Attac?
- Hur har Attac förändrat sin strategi gentemot media?
- Hur viktig är det för Attac *att* synas i media?
- Hur viktig är det *hur* Attac synas i media?

Förändringen av rörelsen

- Hur arbetade ni med de mediabilder som gavs av er under EU-toppmötet?
- Hur har Attac förändrats på grund av mediabilden från EU-toppmötet i Göteborg?
- Hur tror du att förtroendet för Attac är idag bland människor i allmänhet?
- Hur tror du att den allmänna attityden är mot Attac idag?
- Hur har Attacs identitet förändrats?
- Hur har din syn på Attac förändrats?
- Tycker du att media påverkar Attacs möjligheter att nå sina mål?

Bilaga 2

Tabell 1. Tonläget i artiklar om Attac i pressen 15 februari, 2001 – 15 juli, 2001.

Tonläge i pressen	Antal	Procent
Negativ	87	17
Neutral	335	65
Positiv	29	6
Distanserat	41	8
Uppmanande	20	4
Totalt	512	100

Källa: Hellström och Åkerström 2001 s. 100.

Tabell 2. Berörda ämnen i artiklar om Attac 15 februari – 15 juli, 2001.

Artiklarnas ämnen	Antal	Procent
Partipolitik i förhållande till Attac	29	5,7
Kapital (Tobinskatten o dyl.)	90	17,6
Alternativ till nyliberalismen	25	4,9
Arbetsrätt, löner, löneorättvisor	2	0,4
Globalisering	22	4,3
Attac på den lokala arenan	5	1,0
EU-ordförandeskapet	11	2,2
EU-allmänt	10	2,0
Flera av ämnena/Attacs sammanfattande analys	51	10,0
Ej relevant/ej utpekade ämnesområde (filosofierande)	43	8,4
Toppmöte	205	40,1
Attac växer	19	3,7
Totalt	512	100

Källa: Hellström och Åkerström 2001 s. 92.

Tabell 3. Berörda ämnen i artiklar om Attac under EU-toppmötet 13-16 juni, 2001.

Vilka ämnen under toppmötet?	Antal	Procent
EU-mötet (beslut, förhandlingar)	3	1,5
Alternativa arrangemang (demonstrationer, seminarier)	50	24,4
Våldet	90	44,0
Allmänorienterat om EU-möte och alternativa arrangemang	10	4,9
Demokratin där EU-möten/våldet ställs mot alternativa arrangemang/våldet	52	24,4
Totalt	205	100

Källa: Hellström och Åkerström 2001 s. 94.

Tabell 4. Tonläget i artiklar om Attac i Dagens Nyheter (DN) och i Aftonbladet (AB) 16 juli, 2001-31 oktober, 2004.

Tonläge	DN		AB	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Negativ	17	10	11	13
Neutral	131	78	41	48
Positiv	15	9	19	22
Distanserad (ironisk, lyrisk, etc)	1	0,5	3	4
Uppmanande	5	3	11	13
Totalt	169	100	85	100

Tabell 5. Berörda ämnen i artiklar om Attac Dagens Nyheter (DN) och Aftonbladet (AB) 16 juli, 2001 – 31 oktober, 2004.

Ämne	DN		AB	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Partipolitik i förhållande till A	6	3,6	8	9,4
Kapital (Tobinskatt, etc)	8	4,7	2	2,4
Alternativ till nyliberalismen	15	8,9	4	4,7
Globaliseringen	19	11,2	6	7,1
EU – allmänt	8	4,7		
Flera av ämnena	14	8,2	5	5,9
Ej relevant (inga av ovanstående ämnen)	34	20	35	41

Toppmöte (våld, demonstrationer, alt arrangemang, rättsprocesser)	62	40	25	29
Arbetsrätt, löner, -orättvisor	1	0,6		
Attac växer (tappar medlemmar)	2	1,1	85	100
Totalt	169	100		

Tabell 6. Berörda ämnen i artiklar om Attac i samband med toppmöten, i Dagens Nyheter och Aftonbladet, 16 juli, 2001 – 31 oktober, 2004.

Toppmöte	DN		AB	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Rättsprocess	9	15	3	12
Annat toppmöte	19	31	7	28
Annat toppmöte och våld	11	18	6	24
Alternativa arrangemang				
Demokrati				
Göteborgsmötet och våld	23	37	9	36
Totalt	62	100	25	100